

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Средняя общеобразовательная школа №2 с.Кызыл-Мажалык Барун-Хемчикского кожууна Республики Тыва»

Рассмотрена на заседании
Педагогического совета

Протокол № 1 от 29.08.24

Согласована

заместитель директора по УВР

Хомушку С.В.

«29» 08 2024г.



2024г.

Рабочая программа
по родной (тувинской) литературе 7 а класса
муниципального бюджетного общеобразовательного учреждения
«Средней общеобразовательной школы №2 с.Кызыл-Мажалык
учителя родного (тувинского) языка и литературы Сарыглар Марта Тараачыновны
на 2024-2025 учебный год

Кызыл – Мажалык - 2024г.

ДОПЧУЗУ

Тайылбыр сөс	3
Төрээн (тыва) чогаалды өөредиригнйг сорулгалары.....	3
Төрээн (тыва) чогаал эртемин кол ниити өөредилге деңнелинге шиңгээткенигнйг түңнелдери.....	4
Төрээн (тыва) чогаал эртеминиң ужур-уткалыг кезээ	5
Чижек календарь-тематиктиг планнаашкын	6

ТАЙЫЛБЫР СӨС

Программада Россия Федерациязының хамаатызының мөзү-шынар сайзыралынга болгаш кижизидилгезинге хамаарышкан Концепциязында айыттыг чүүлдерни болгаш Тыва Республиканың регионалдыг, этнокультурлуг онзагайларын, ол ышкаш Россия чоннарының хамааты ниитилелинге хамаарышкан эп-сеткил каттыштырылгазы, культуралар аразында чөптүг харылзаа тургузар сорулгаларының бүгү байдалдарын барымдаага ап, өөренип көргөн.

Программаның кол таваа кылдыр дараазында хоойлу, доктаал, саавырлар алдыг:

- Конституция Российской Федерации (с изменениями на 01.07.2020 г.) ст. 26;
- Федеральный закон от 29 декабря 2012 г. № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации»;
- Федеральный закон от 03.08.2018 г. № 317-ФЗ «О внесении изменений в статьи 11 и 14 Федерального закона «Об образовании в Российской Федерации»;
- Приказ Министерства образования и науки РФ от 17 декабря 2010 г. № 1897 «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования» (в редакции приказа Минобрнауки России от 31 декабря 2015 г. № 1577);
- Конституция Республики Тыва (с изменениями на 12.04.2019 г.) ст. 5, 24;
- Закон ВХ-І «О языках в Республике Тыва» от 31.12.2003 г. № 462 (с изменениями на 12.04.2019 г.);
- Закон Республики Тыва от 21.06.2014 г. № 2562 ВХ-І «Об образовании в Республике Тыва» (с изменениями на 02.06.2019 г.);
- «Кол ниити өөрөдигениң 5–9 класстарыңа «Төрөөн (тыва) чогаал» эртемниң чижек өөрөдиге программазы.

ТӨРӨӨН (ТЫВА) ЛИТЕРАТУРА ЭРТЕМИН ӨӨРӨДИРИНИҢ СОРУЛГАЛАРЫ

Сорулга: төрөөн (тыва) чогаал эртеминге даянып, сагыш-сеткил, делегей көрүүшкүнү делгем, чаагай үзел-бодалдыг, чогаадыкчы аргашиңктиг, кижилер аразында харылзажылганың бүгү талалыг кылдыныгларын билер, бедик хамааты туруштуг кижини өөрөдип, кижизидип, сайзырадырыңа *таарымчалыг байдалдарны тургузары.*

Сорулгаларын күүседириниң аргалары:

- амыдыралды бүгү талалыг онзагай көргүзөр уран чүүлдүң бир хевири болур чечен чогаалды чүгле сагыш-сеткил хайныышкыны-биле хүлээп номчуурун эвес, а номчаанын ханы сайгарып, бодунуң бодалын (туружун) бадыткалдыг тайылбырлап база өскелерниң туружун (бодалын) дыңнап, өөрөдип, деңнеп өөрөдиринге чаңчыктылары;
- чогаал, сөзүглел төрөөн чонунуң ыдыктыг үнелериниң, чаңчылчаан амыдыралының үндезинин илереткен чепсек дээрзин билиндирери;
- төрөөн (тыва) болгаш Россия чоннарының биче буурай база делегей чоннарының чогаалдарын сайгарып өөрөдиринге төрөөн дылдың үнезин, ооң эгээртинмес байлаан медреселдиги-биле ажыглап өөрөдирин билиндирер ажылдар;
- чечен чогаал авторнуң онзагай, бот-тускайлаң, уран-чечен делегейи, уран чүүлдүң бир хевири дээрзин таныштырар ажылдар;
- чогаал эстетиктиг болгаш мөзү-шынар илередир чепсек дээрзин тодарадыр ажылдар;
- тема болгаш идеяны тодарадырыңа сөзүглелдин ужур-утказын, дылының уран чурумалдыг аргаларының, тургузуунуң онзагайын, бижиттинген аянын тодарадыр ажылдар;
- тыва чогаалды өске чогаалдар-биле, уран чүүлдүң өске хевирлерибиле деңнеп сайгарар ажылдар;
- уругларның чогаадыкчы арга-шинээн сайзырадыр ажылдар;

- класска азы бот-тускайлаң номчаан чогаалдарында хамаа-рыштыр шүгүмчүлөлдүг чүүлдерни, үнөлөлдөрни бодунун деңгели-биле угаап-бодоп, шын чугаалап, бижип өөрениринге чаңчыктыраар ажылдар;
- чогаалда чуруттунган амыдыралды бүгү талазындан өөренип көрүп, чогаал маадырларында, хөдөлишчинеринге хамаарыштыр бодунун хамаарылгазын, туружун илередип өөренирин хевирлээр ажылдар;
- аас болгаш бижимел ажылдарга бодалын чогаал сөзүглөли-биле бадыткап, тода илередип өөредиринге угланган ажылдар;
- бижимел чугааның хевирлерин (тоожуушкун – бердинген чижекке дүүштүр сөзүглөлдү тургузары; угаап-сайгарары – айтырыгларга бижимел харыы бээри; тодарадып бижири – маадырның ха-рактеристиказын тургузары) күүседип өөрениринче угланган ажылдар;
- бодунун көрүжү-биле сөзүглөл чогаадып шыдаар база чуруктарга даянып, чогаадыкчы арга, мергежилди сайзырадыр ажылдар;
- өске чоннарның ёзу-чаңчылдарын сонуургаар, кижилер-биле эпигчөптүг харылзажылганы кижизидеринче угланган ажылдар;
- кандыг-даа чогаалдарны номчуп, амыдыралчы билиглерни шингээдип ап, хостуг үезин шын ажыглап өөредир ажылдар;
- чечен чогаал – чогаалчының (авторнун) делегейи, ооң амыдыралды номчукчуга таныштырарының хуу көрүжү дээрзин уругларга таныштырары, угаан-медерелинге быжыглаар ажылдар;
- номчаан чүүлүн сайгарылгалыг хүлээп ап көрүп, бодунуу-биле тайылбырлап билиринге чаңчыктыраар ажылдар;
- чечен чогаалды медерелдиг, утказын ханы билип номчууру ажыктыг, өөредиглиг, кижизидилгелиг дээрзин билиндирип, бот-тускайлаң ном номчуурунга хергелелин хандырып, чаа чогаалдарны сонуургап номчуурунга кижизидер ажылдар;
- тыва дылында, ёзу-чаңчылдарында хумагалыг болурун кижизидер ажылдар;
- чогаалдарга болгаш уран чүүлдүн өске хевирлеринге даянып, кижизиг аажы-чаңга, хамааты бот-медерели бедик, төрөөн чуртунга шынчы чорукка кижизидер ажылдар;
- өөреникчилерниң аас болгаш бижимел чугаазын сайзырадыр ажыл-чорудулга.

ТӨРӨӨН (ТЫВА) ЧОГААЛ ЭРТЕМИН КОЛ НИИТИ ӨӨРЕДИЛГЕ ДЕҢГЕЛИНГЕ ШИНГЭЭТКЕНИНИҢ ТҮҢНӨЛДӨРИ

Сагыш-сеткил делегейин хевирлээринге хөй талалыг салдарлыг төрөөн (тыва) чогаал эртемин өске эртемнер-биле холбаштырып өөредири үстүндө салдырган сорулганы чедип алырында дээштик. Төрөөн (тыва) чогаал эртемин өөренигиниң түңнөлдери предметтиг, метапредметтиг база боттускайлаң бооп илерээр.

Бот-тускайлаң түңнөлдөр төрөөн дылында, черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг; хамааты бот-медерели бедик, ада-чурт төөгүзүн, культуразын үнөлөп билер; номчулгага сонуургалдыг, чогаадыкчы ёзу-биле боданып шыдаар; өг-бүлө, хөй-ниити база күрүнө чергелиг хоойлу-дүрүмнү сагып чоруур, сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чараш, эпиг-чөптүг аажычаңныг кижиниң хевирлеттингенин база төрөөн (тыва) чогаалга өөрөнгөн билииниң деңгелин илередир.

Предметтиг түңнөлдөр төрөөн (тыва) чогаалга өөрөнгөн бүгү теориялыг билиглерин (чечен чогаалдың аймаан, жанрын, хевирин, ооң бижиттинген төөгүзүн, композициязының тургузуун, дылының уран чурумалдыг аргаларын дээш о.ө.) шингээткенин, уран чүүлдүн янзы-бүрү хевирлери-биле чогаалдың идеязын деңгеп, ханы сайгарып билер, чогаадыкчы арга-шинээ бедик номчукчунун хевирлеттингенин түңнөлин илередир; аас болгаш бижимел чугаазы сайзыраңгай, чугааның байдалында дүүштүр бодалдарын тода илередип шыдаар арга-шинээн тодарадыр.

Метапредметтиг түңнелдер билиг шингээдириниң бот-хуу ажылчорудулгазын углап-баштап, аайлап билир, ниитилелге бодун шын алдынып, бодунуң туружун, үзел-бодалын камгалап билир, өөредилгени төрөөн (тыва) чогаал эртеминден дашкаар шингээдип өөрөнгенин, тыва литератураның укталган дөстөрүн болгаш оон төөгүзүнүң үе-чадаларының онзагай демдектерин, чогаал сайгарылгазын улустуң аас чогаалы, эртебурунгу түрк бижиكتиң тураскаалдары, төөгү, география дээш оон-даа өске эртемнер-биле сырый харылзаалыын тодарадып, бүгү эртемнерни чергелештир шингээдип өөрөнир арга, мергежилдерни билирин тодарадыр.

ТӨРӨӨН (ТЫВА) ЛИТЕРАТУРА ЭРТЕМИНИҢ УЖУР-УТКАЛЫГ КЕЗЭЭ

7 КЛАСС

Улустуң аас чогаалы

Маадырлыг тоолдар (эпос). «Танаа-Херел» «Бокту-Кириш, БораШээлей».

Тыва проза

Бадра И. У. Роман «Ужудукчу Кидиспей» (шилиттинген эгелер).

Доржу М. Б. Чечен чугаа «Дайынныг кино көргөш».

Иргит И. Б. Чечен чугаа «Эргим Уля угбай».

Кенин-Лопсан М. Б. Тоожу «Хайыралыг Калчан-Шилгим»

(шилиттинген эгелер).

Кудажы К-Э. К. Тоожу «Кызыл-Бөрттүг» (шилиттинген эгелер); чечен чугаа «Степан Сарыг-оолдуң плантациязы».

Пюрбю С. Б. Тоожу «Эргеппей дугайында тоожу» (шилиттинген эгелер). Саган-оол О. К. «Найырал».

Сарыг-оол С. А. Чечен чугаа «Соругга», роман «Аңгыр-оолдуң тоожузу» (шилиттинген эгелер).

Суван Ш. М. Чечен чугаа «Чээн оол».

Тока С. К. Роман «Араттың сөзү» (шилиитинген эгелер).

Ховенмей Б. Д. Чечен чугаа «Чүү болганыл?» (шилиттинген эгелер).

Тыва поэзия

Кужугет М. А. Шүлүк «Бак сагыш башка халдаар».

Даржай А. А. Шүлүк «Авамга», шүлүк «Ровнога төрүттүнген шүлүктөр».

Доржу М.Б. Шүлүк «Аас чогаалы».

Лудуп Р. Д. Шүлүк «Улаастайга», «Чавыс-чавыс көжүп чоруур булуттарлыг».

Пюрбю С. Б. Шүлүк «Төрөөн дылымга».

Сарыг-оол С. А. Шүлүк «Алдан-маадыр».

Серен-оол В.С. Шүлүк «Каң-кыс».

Сувакпит О.Ө. «Былар», «Сат Бүрзекей дугайында баллада».

Тыва драматургия

Кудажы К-Э. К. Шии «Он бир».

Россия чоннарының литературазы. Делегей литературазы. Цэдэв Дожоогийн. Шүлүк «Гобиде өг».

Элляй С. Р. Шүлүк. «Экии, тыва чонум!».

Литература теориязы

Маадырлыг тоолдар (эпос) дугайында билиг. Чогаалдың темазы болгаш идеязы. Чечен чугаа дугайында билиг. Тоожу дугайында билиг. Композиция болгаш сюжет дугайында билиг. Шүлүк дугайында билиг. Шии дугайында билиг.

КАЛЕНДАРЬ-ТЕМАТИКТИГ ПЛАННААШКЫН

7 КЛАСС

Блок	Тема	Шак, хууса а	Өөреникчилерниң күүседир уjurлуг кол-кол ажыл-чорудулгазы
Кирилде	Чогаал делегейинче аян-чоруктарның уламчызы	1	Чечен чогаалдың кижиниң хевирлеттинеринге салдарын тодарадып билири. Чогаалчы кижиниң ажыл-ижин чырыдып билири. Чечен чогаалдың уран чүүлдүн өске хевирлери-биле харылзаалыын илередири. Бодунуң номчаан чогаалынга үнелел берип, оон идеялиг уjur-утказын ажыдып билири. Чечен чогаалда оjur-хевирлерниң болгаш болуушкуннарның сырый холбаалыын бадыткалдыг илередип билири
Чеченнерниң сөңү			
Улустуң аас чогаалы.	Маадырлыг тоолдар «Танаа-Херел»	3	Тыва маадырлыг тоолдар-биле таныжып өөренири. Номчукчуга билдингир тыва улустуң маадырлыг тоолу «Танаа-Херел». Маадырлыг тоолдун уjur-утказының онзагайы. Темазы болгаш идеялиг уткалы. Маадырларның аажы-чаңынга болгаш хөделиишкиннеринге үнелел бээри. «Национал аажы-чаң» деп терминге хамаарыштыр бодунуң бодалын илередип билири. Шаң-Хаанга болгаш Шулбус-Хаанга деңнелгелиг үнелелди бээри. Маадырлыг тоолду сайгарып өөренири
	«Бокту-Кириш, БораШээлей»	5	«Бокту-Кириш, Бора-Шээлей» деп маадырлыг тоолдун тыва уран чүүлдүн хевирлеринде салдарын илередип билири. Маадырлыг тоолдарда эрес-дидим хөделиишкиннерни колдады чурууру дег, кол кыс маадырның оjurун-эрес-дидимин ажыдып билири. Маадырлыг тоолдарның
	Чогаал теориязы. Маадырлыг тоолдар (эпос) дугайында билиг		(эпостуң) тема болгаш идеязын тодарадып билири. Маадырлыг тоолдарның тургузуг, утка-хөөн болгаш бижиттингениниң онзагайыбиле таныжары. Дылдың чурумалдыг аргаларының, бойдус чурумалының, портреттин, детальдарның идея тодарадырынга салдарлыын сайгарып билири
Аас чогаалының салдары-биле			

Поэзия	Серен-оол В.С. «Каң-кыс»	3	В. С. Серен-оолдун чогаадыкчы намдары-биле таныжылга. Чогаалдың жанрын, тема, идеязын, сюжедин, тургузуун (композицияны) тодарадып, сайгарып билири. Кол маадырлар Каң-кыстың эпос маадыры Бора-Шээлейниң овуру-биле деңнелгелиг сайгарылганы кылып билири. Тоолдарны болгаш литературлуг тоолдарның ниити болгаш ылгалдыг талаларын, онзагайын бадыткалдыг сайгарып билири
Проза	Кенин-Лопсан М. Б. «Хайыралыг КалчанШилги»	4	Тоожунуң тема болгаш идеязын илередип билири. Маадырларның омур-хевиринге үнелелди берип билири, оларның чогаалдың идеялиг умур-утказын ажыдарынга салдарлыын тодарадыры. Чогаалга хамаарыштыр бөдүүн болгаш нарын план, умур-утказынга хамаарыштыр айтырыгларны тургузуп билири. Харыылап тура, бодунуң бодадын, туружун шын база бадыткалдыг илередип билири. Словарь-биле ажыл. Чогаалдың ниити литературлуг сайгарылгазын кылып билири. «Тематика» болгаш «идея» деп терминнерни билири
Россия чоннарының литературазы. Делегей литературазы	Дожоогийн Цэдэв «Улуг Гобиде өг» Чогаал теориязы. Чогаалдың тематика болгаш идеязы	1	Сөзүглелди аянынг номчууру. Шүлүктүң идеялиг умказын ажыдып билири. Номчаан чогаалынга дүүштүр деңнелгелиг сайгарылганы: ниити, бот-тускайлаң угланыышкынныын илередип, кылып билири
Поэзия	Доржу М. Б. «Аас чогаал»	1	Шүлүктүң темазын, идеялиг умказын тодарадып билири. Аянынг номчулга. Лириктиг маадырның салдарын тодарадыры. Лириктиг чогаалдың улустуң аас чогаалы-биле холбаалыын бадыткалдыг тодарадып билири. Лириктиг чогаалды сайгарары
Мен – чаа Тываның оглу мен			
Проза	Тока С. К. «Араттың сөзү»	6	Романның бижиттинген төөгүзү-биле кыска таныжылга. Чогаалдың сюжет болгаш маадырларның төөгү-биле холбаалыы. Маадырларның омур-хевирлериниң романның умказын ажыдарынга салдарын сайгарган чугаага киржири. Номчаан чогаалынга хамаарыштыр бөдүүн болгаш нарын планнарны тургузуп билири. Темага дүүштүр бижимел дыңнадыг кылып билири. Чогаалга хамаарышкан айтырыгларга ниити база бадыткалдарлыг харыылап билири. Чогаалды сайгарары

	Сарыг-оол С.А. «Аңгыр-оолдун тоожузу» (шилилгелиг эгелери)	6	Тыва литературада С. А. Сарыг-оолдун «Аңгыр-оолдун тоожузу» деп чогаалының ужур-утказы болгаш туружун тодарадыры. Чогаалда болуушкуннарның болгаш маадырларның төөгү-биле холбаалыын илередири. Романда ёзу-чаңчылдарның, чүдүлге-сүзүглелдин маадырның кижиге болуп хевирлеттинеринге салдарын тодарадып билири. Чогаалга хамаарыштыр бөдүүн болгаш нарын план, ужурутказынга хамаарыштыр айтырыгларны тургузуп билири. Чогаалчының номнарының делгелге-биле таныжылга
Россия чоннарының литературазы. Делегей литературазы	Элляй С. Р. «Экии, тыва чонум!»	1	С. Р. Элляйның чогаадыкчы намда ры-биле таныжылга. Чогаалда ниити болгаш национал онзагай деп билиишкин-биле таныжылга. Россия чоннарының чечен чогаалының жанр болгаш утка-хөөн талазы-биле онзагайынга хамаарыштыр бодунун хамаарылгазын илередип өөренири. Лириктиг маадырның чогаалдың ужур-утказын көргүзеринге салдарын илередири. Шүлүктү сайгарары
Проза	Хөвөңмей Б. Д.	1	Чечен чугааның темазын, идеялиг утказын тодарадып билири. Кол маадырның омур-хевирининг болгаш дылдың уран аргаларының чогаал идеязын илередиринге
	«Чүү болганыл?»		салдарын тодарадыры. Чогаалды сайгарары
Угаан болгаш сеткил			
Проза	Сарыг-оол С. А. «Соругга» Чогаал теориязы: чечен чугаа	3	Чечен чугааның темазын болгаш идеязын, бойдус биле кижининг аразында харылзаалыын тодарадыры. Кол маадыр Дукарның, ооң психологтуг байдалын тодарадып, аңаа характеристика бээри. Дылдың чурумалдыг аргаларының салдарын илередип билири. Чогаалдың адының ужур-утказын, детальдарны көргүскенининг салдарын тодарадыры. Чечен чугааның сюжедин, ында көдүртүнген чидиг айтырыгларны тодарадып билири
	Сувакпит О. Ө. «Ылар»	2	Шүлүктүң темазын болгаш идеязын тодарадыры. Бойдус камгалалының темазын чогаалда чырытканының онзагайын илередип, шүлүктү сайгарары. Аянның номчулга. Лириктиг чогаал сайгарылгазы. Бойдус камгалалынга хамаарышкан төлевилелди бот-тускайлаң тургузуп билири

	Кудажы К.-Э. К. «Кызыл-Бөрттүг»	4	Чогаалда тоожуушкун аянының онзагайын илередип билири. Чурттун төөгүзүнүн чидиг айтырыгларын болгаш чоннун сорук-күзелин чуруурда, кол маадырның болгаш ийиги черге маадырларның омур-хевирин дамчыштыр көргүскени. Кол маадыр, оон омур-хевиринде таарымчалыг талалары. Дылдың чурумалдыг аргаларын, чогаалдың бижиттинген онзагайын илередип билири. Өөрөнгөн чогаалыга даянып, чараш мөзү-шынар болгаш сагыш-сеткил үнезинге хамаарыштыр бодунун бодалын илередип билири
	Суван Ш. М. «Чээн оол»	1	Кол маадыр – бичии оолдун психологтуг байдалын, аажы-чаңын тода чуруурда, авторнун туружун тодарадып билири. Оолдун психологтуг байдалын дылдың чурумалдыг аргаларын дамчыштыр илереткенинин онзагайын тодарадыры. Маадырларның сагыш-сеткил байдалын чуранының онзагайы. Мөзү-шынар теманың чидиг айтырыгларын дылдың чурумалдыг аргалары база дээштиг аргалар дузазы-биле чырытканын тодаргайлап билири
Чечен чогаал делегейинде мөңгө темалар			
Проза	Пюрбю С. Б. «Эргеппей дугайында тоожу» Чогаал теориязы. Тоожу дугайында билиг	4	Чогаалдың төөгүлүг үндезинин тургузуп билири. Чогаал маа-дырларыга болгаш болуушкуннарга авторнун хамаарылгазын илередип билири. Кол маадырның омурхевиринге үнелел берип, оон өскелерге бот-башкарнып өөрө-ниринге кижизидикчи салдарын тодарадып билири. Тоожу – эпиктиг калбак чогаал жанры деп билиишкинни тодарадып билири. Тоожу болгаш чечен чугааның ылгалын тайылбырлап билири
	Саган-оол О. К. «Найырал»	2	Чогаалдың темазын болгаш кол бодалын тодарадып билири. «Найырал» деп чечен чугааның амыдыралчы үндезиннерин, кол маадырның иштики делегейинин (психологиязының) болгаш аажы-чаңының өскерлиринге салдарлыын илередип билири. Номчаан чүүлүнге чоок кылдыр эдерти чугаалаары (Адар-оол болгаш Марусяның аян-чоруу, бойдустун берге байдалдарының үезинде боттарын алдынып билири). Найырал темазын чуранын ажыдып, сайгарып билири
	Кудажы К.-Э. К. «Сарыг-оолдун плантациязы» Чогаал теориязы. Композиция болгаш сюжет дугайында билиг	2	Чечен чогаалдың темазын болгаш кол бодалын тодарадып, чогаалда пейзажтын салдарын билири. Маадырларның омур-хевиринге үнелел берип, чечен чугааның дылының онзагайын сайгарып билири. Литература-теориялыг кол терминнер, билиишкиннер-биле таныжып, сайгарылгага ажыглап билири

	Доржу М. Б. «Дайынныг кино көргөш...»	1	Чогаал сайгарылгазынга идепкейлиг киржири. Матрёнаның омур-хевиринге даянып, дайын темазын тодаргай илередип билири. Салгалдар аразының харылзаалыын чогаал сөзүглелинден ажыдып шыдаары. Орус херээжен маадыр Матрёнага авторнуң хамаарылгазын бодунуң билип турарыбиле илередип билири
	Иргит И. Б. «Эргим Уля угбай»	1	Чогаалчы И. Иргиттиң чогаадыкчы ажыл-чорудулгазы-биле каксы таныжары. Чогаалдың темазын болгаш идеязын тодарадып билири. Өөрөнгөн литературатеориялыг терминнер, билиишкиннерге даянып, сайгарылга күүседип билири. Бердинген темага чогаадыг бижиб билири.
Поэтиктиг одуруглар ...			
Поэзия	Пюрбю С. Б. «Төрөөн дылымга»	1	Лириктиг чогаалды аянның номчуп билири. Чогаалдың темазын болгаш кол бодалын тодарадып билири. Дылдың чурумалдыг аргаларының чогаалдың идеязын илередиринге салдарлыын сайгарып билири. Төрөөн дылын өөренириниң чугулазын билип турары-биле бадыткалдыг чижектерлиг илередип билири
	Даржай А. А. «Авамга» Чогаал теориязы. Шүлүк дугайында билиг	2	Шүлүктүң темазын болгаш идеязын тодарадыры. Ава кижиниң омурун тускай чуруп илереткенин тодарадып билири. Аваның өг-бүлөдө, ниитилелде ажык-дузазының дугайында угап бодап, чогаалга даянып, сайгарып билири. Дылдың чурумалдыг аргаларының чогаалда илереп келгенин, оларның тема, идея ажыдарынга салдарлыын сайгарып билири. Өөрөнгөн литература-теориялыг терминнер: шүлүк, аян, хемчээл болгаш өске-даа билиишкиннерге даянып, сайгарылга күүседип билири. Шээжи-биле аянның номчууру
	Күжүгет М. А. «Бак сагыш башка халдаар»	2	Кижилерниң аажы-чаңында үнелиг болгаш күзенчиг эвес чүүлдерни номчаан чогаалында илереттингенин бодунуң туружу-биле тодаргайлап билири. Чогаалдың темазын болгаш идеязын тодарадыры. Шүлүктүң кижизи-дикчи талазының онзагай күштүүн тыва улустуң үлегер домаа болгаш дылдың чурумалдыг аргалары-биле бадыткап илередип билири. Чогаалдың адының символиктиг утказын, улустуң аас чогаалы-биле харылзаалыын илередип билири
	Лудуп Р. Д. «Чавыс-чавыс көжүп чоруур булуттарлыг»	1	Шүлүктүң сайгарылгазын, тур-гузуунуң болгаш бижиттингениниң онзагайын сайгарып билири. Дылдың чурумалдыг аргаларының идея тодарадырынга омурлуг салдарлыын

			сайгарып билир.
Бодунарның төөгүнер өөрениңер			
Поэзия	Сарыг-оол С.А. «Алдан-маадыр»	1	Чогаалдың темазын болгаш идеязын төрээн черниң төөгүзү-биле холбаштырып, тодарадып билири. Чогаалды шээжи-биле аянның номчууру. Чогаал маадырларының амыдыралын уран чүүлдүн өске хевирлери-биле холбаштырып тайылбырлап билири. Чоннуң коргуш чок маадырларының дугайында чогаалдың төөгүлүг үндезиннии
	Лудуп Р. Д. «Улаастайга»	1	Шүлүктүн төөгү-биле холбаалы. Дылдың чурумалдыг аргаларының идея, тема илередиринге салдарлыын сайгарып билири. Чогаалдың мөзү-шынар айтырыын көдүреринге чугулазын бадыткалдыг чижектербиле илередип билири. Чогаалды аянның номчууру
Проза	Бадра И. У. «Ужудукчу Кидиспей» («Ужудукчу Кидиспей» деп романдан үзүндү)	3	Чогаалдың төөгүлүг үндезинниин тодарадып билири. Тываның бирги ужудукчузу Чооду Кидиспей дугайында амыдырал-биле холбаштырып тайылбырлап сай-гарары. Номчаан чогаалынга хамаарыштыр долу сайгарылгалыг чугааны кылып билири
Поэзия	Сувакпит О. Ө. «Сат Бүрзеккей дугайында баллада»	1	Чогаалдың темазын болгаш идеязын тодарадыры. Хамааты туруш хевирлээринге чогаалдың бижиттинген аянының онзагайын илередип билири. Тыва эки турачы дайынчыларның маадырлыг чоруу, оларның дидим, коргуш чогуң бадыткалдыг чогаалдар-биле холбаштыр сайгарып билири. Дылдың чурумалдыг аргаларынга даянып, маадырларның овор-хевирин сайгарып билири. Сат Бүрзеккей дугайында немелде медээ чыып, төлевилел тургузары. Чогаалды аянның номчууру
Драматургия	Кудажы К.-Э.К. «Он бир» Чогаал теориязы. Шии чогаалының	3	Тема болгаш идеяны илередип билири. Чогаалды рольдап аянның номчууру. Хамааты туруш хевирлээринге база мөзү-шынар айтырыын сайгарарынга чогаалдың кижизидикчи салдарын бадыткалдыг чижектерлиг сайгарып билири. Шии чогаалының онзагай талаларын, жанрга хамаарышкан тускай терминнерни билири. Кол болгаш ийиги чергелиг маадырларга тус-тус үнелел берип,
	дугайында билиг		сайгарылгалыг чугааны чорудуп билири

Класстан дашкаар номчулга	Даржай А. А. «Ровнога төрүттүнгөн шүлүктөр»	1	Чогаалда болуушкунга хамаарыштыр авторнуң сагыш-сеткил илерээшкинин, туружун илередип билири. Тема болгаш идея илередири, шүлүктүн адының онзагайын тодарадып, шүлүктү сайгарып билири. Уран чүүлдүн өске хевирлеринде дайын темазын көргүскенин деңнеп сайгарары
Шупту:		68 ш.	